

Bescherming van menselijke waarden in de IT

Informatie-uitwisseling en Privacy

*To do: <Spreekende voorbeelden als box invoegen>
<Relatie met universele rechten van de mens?>
<Hoofdstuk over privacy?>*

Abstract

Menselijke waarden spelen een belangrijke rol bij alle sociale interacties. In onze moderne samenleving gebeurt een groot deel van deze sociale interacties via IT. Dit is een heel breed gebied. Dit artikel focust op de uitwisseling van informatie via Internet een (mobiele) telefonie, en hier weer op privacy. Dit artikel beschrijft de relevante menselijke waarden, de bijbehorende praktijkproblemen en de ontwerpheuristieken vanuit het gezichtspunt van de menselijke maat in de IT.

1. Inleiding

Menselijke waarden zijn een controversieel onderwerp en worden meestal vanuit de ethica of religie benaderd. Een voorbeeld zijn de 10 geboden van de computer ethiek van het Amerikaanse Computer Ethics Institute (zie box “The Ten Commandments of Computer Ethics”). Dit artikel benadert het probleem van uit een complementaire invalshoek, namelijk de wetmatigheden die voor de verschillende gebieden van het sociale leven zouden moeten gelden (zie [2] en [3]).

The Ten Commandments of Computer Ethics [1]

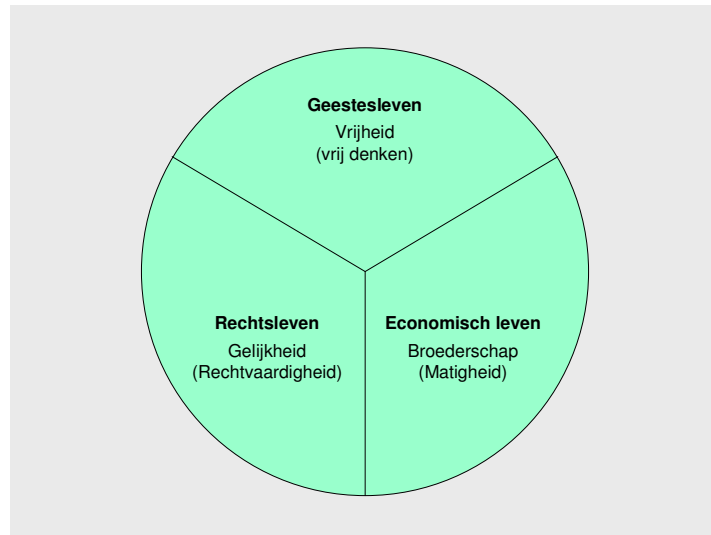
1. Thou shalt not use a computer to harm other people.
2. Thou shalt not interfere with other people's computer work.
3. Thou shalt not snoop around in other people's computer files.
4. Thou shalt not use a computer to steal.
5. Thou shalt not use a computer to bear false witness.
6. Thou shalt not copy or use proprietary software for which you have not paid.
7. Thou shalt not use other people's computer resources without authorization or proper compensation.
8. Thou shalt not appropriate other people's intellectual output.
9. Thou shalt think about the social consequences of the program you are writing or the system you are designing.
10. Thou shalt always use a computer in ways that ensure consideration and respect for your fellow humans.

Hoofdstuk 2 beschrijft de relevante menselijke waarden. De bijbehorende problemen worden in hoofdstuk 3 aan de hand van praktische voorbeelden beschreven. Dit is de basis voor het formuleren van algemene ontwerpheuristieken in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 focust op privacy. Het artikel eindigt met de conclusies in hoofdstuk 6.

2. Menselijke waarden

Uitgangspunt zijn de drie hoofdgebieden van het sociale leven: geestesleven, rechtsleven en economisch leven (zie Figuur 1). De bijbehorende basisprincipes zijn vrijheid in het geestesleven, gelijkheid in het rechtsleven en broederschap in het economische leven. Het laatste is in tegenspraak tot de vaak gehoorde mening dat het economische leven over geld gaat. In onze op vrije markteconomie en snelle winst gebaseerde maatschappij lijkt het in der daad hierop. Maar dit is een verkenning van de oorspronkelijke – en nog steeds geldige – idee dat het doel van alle economische activiteiten de rechtvaardige verdeling van schaarse goederen is. De bijbehorende deugden zijn dan ook vrij denken in het geestesleven, rechtvaardigheid in

het rechtsleven en matigheid in het economische leven. Vrij denken is gebaseerd op een gegeden oordeelsvorming (wat is hier aan de hand?), d.w.z. op een zo objectief mogelijke waarneming en op zuiver denken. Rechtvaardigheid stoelt op de universele rechten van de mens en is uitgewerkt in de fingerende rechts- en regelgeving. Matigheid impliceert het delen van schaarse goederen.

Figuur 1: De drie deelgebieden van het sociale leven.

Deze drie gebieden hebben niet alleen een sterke wisselwerking, maar ieder deelgebied bevat ook weer aspecten van de andere twee deelgebieden. Bijv. werkt een manager van een bedrijf in het economisch leven, maar de strategie en plannen die hij maakt behoren tot het geestesleven. Ook behoort hij zich te houden aan de wettelijke regels die onderwerp van het rechtsleven zijn. Andersom heeft iemand die hoofdzakelijk in het geestesleven werkt, bijv. een filosoof of wetenschapper, ook het economisch leven nodig om te kunnen leven en fondsen voor zijn projecten te kunnen verwerven. Tevens behoort hij zich aan de wettelijke regels te houden. Alleen zijn gedachten zijn vrij. Hier kan hij van alles verzinnen, maar bij de praktische realisatie ervan zal hij zich aan de wetmatigheden van de andere twee gebieden moeten conformeren.

IT en informatie-uitwisseling spelen vandaag in alle drie deelgebieden van het sociale leven een belangrijke rol. Sterker nog, IT verweeft alle drie deelgebieden d.m.v. van informatie. Op het gebied van het geestesleven was de vrije beschikbaarheid van informatie altijd al een noodzaak. Zonder omvattende en relevante informatie is het immers niet mogelijk om dingen te onderzoeken en tot een objectief oordeel te komen. Het moderne economische leven is zonder sturing door informatie onmogelijk; alle financiële-, productie- en logistieke processen draaien om informatie. Ook uit het rechtsleven zijn computers niet meer weg te denken. Bovendien heeft het rechtsleven de taak om IT-toepassingen en informatie-uitwisseling in goede banen te leiden, bijv. in de vorm van privacy wetten.

Voor IT en de uitwisseling van informatie gelden daarom de principes van alle drie deelgebieden. In het vervolg van dit hoofdstuk worden de boven genoemde algemene menselijke waarden op IT toegespitst.

2.1 Vrijheid

1. *Vrije uitwisseling van informatie*, met uitzondering van persoonsgebonden en vertrouwelijke gegevens (zie punt 2).

2. *Privacy*: Bescherming van aan de persoon gerelateerde gegevens (persoonsgegevens, financiële gegevens, email en internetadressen, etc.), het recht vertrouwelijk te communiceren (telefoon, e-mail chat, etc.) en bescherming tegen de ontvang van ongewenste informatie (spam, reclame, etc.). Voor een uitgebreidere definitie zie [4].
3. *Tijd voor reflectie en bezinning*: In onze hectische samenleving dreigen deze rustpunten steeds meer in de verdrukking te komen, hoewel zij essentieel zijn voor de levenskwaliteit (tijd voor jezelf), de bepaling van de eigen situatie en de koers naar de toekomst.
4. *Mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling*: Mensen en organisaties moeten door IT niet in hun ontwikkeling gehinderd, maar ondersteunt, worden.

2.2 Gelijkheid

1. *Transparantie van informatieverzameling*, d.w.z. bekendheid van alle informatie die over een persoon of organisatie verzameld wordt bij de betrokkenen, zonder aanzien der persoon of organisatie.
2. *Gelijke rechten en plichten voor de omgang met informatie*, zonder aanzien der persoon of organisatie. Uitgezonderd natuurlijk rechtspersonen van het publieke leven met bijzondere bevoegdheden die wettelijk geregeld zijn.

2.3 Broederschap

1. *Transparantie van informatieverwerkingsmechanismen*, d.w.z. alle mechanismen die het opzoeken, bewerken en opslaan van informatie beïnvloeden moeten – in principe – achterhaalbaar zijn. Voorbeelden zijn de ranking algoritmen van zoekmachines.

Net zo belangrijk is de ethische kant van dit principe. Als de verwerkingsmechanismen niet transparant zijn is het voor de mensen die met een IT-systeem werken niet mogelijk om zich een goed oordeel over de situatie te vormen en verantwoorde beslissingen te nemen. Sprekende voorbeelden zijn medische expertsystemen, procesbesturingen, command & control systemen in de civiele en de militaire sector, etc.
2. *Relevante producten en services*: Producten en services die aan echte behoeften van de doelgroep beantwoorden.
3. *Vrije beschikbaarheid van bruikbare productinformatie*, d.w.z. alle informatie die voor koop, gebruik en onderhoud van een product of dienst relevant zijn. Dit moet op een klantgerichte manier gebeuren.

3. Problemen

Het basisprobleem is de virtualiteit van informatie die in computers of het internet opgeslagen is. Deze onzichtbaarheid heeft als gevolg dat onzorgvuldigheden en slordigheden niet meteen zichtbaar worden. Erger nog, voor personen zonder goed ontwikkelde moraliteit is de drempel voor alle soorten van manipulatie heel laag. In een maatschappij die hoofdzakelijk om geld draait en waarin het egoïsme hoogtij viert leidt dit tot misbruik aan alle fronten (cyber criminaliteit).

Door naïviteit of onachtzaamheid wordt misbruik vaak pas zichtbaar als het leed al geschied is. Ook het bevechten van misbruik is heel moeilijk omdat het misbruik van persoonlijke gegevens een wereldwijd probleem is en vaak de juridische middelen ontbreken, zeker in een internationale context.

Niets aan de hand? [5]

De invoering van nieuwe communicatiemiddelen is vrijwel altijd gepaard gegaan niet maatschappelijke verontrusting over het verwilderende en gezagsondermijnende effect van film en televisie. Ook bij de invoering van het internet lijken regeerders en ouders zich grote zorgen te maken over de negatieve gevolgen van dit communicatiemiddel. Zorg leidt meestal al snel tot de roep om nieuwe regels, die dan in bindende wetgeving of in vrijwillige gedragscodes moeten worden vastgelegd.

Mensenrechten dienen ter bescherming van maatschappelijke normen als gelijkheid, integriteit en vrijheid. Bedreigt het internet deze normen zodanig dat nieuwe mensenrechten nodig zijn? In de virtuele ruimte waar internetcommunicatie plaatsvindt komen olie morele kwesties die we in de alledaagse werkelijkheid tegenkomen gewoon weer op de openbare agenda. Eigenlijk komt op het internet geen onfatsoenlijk gedrag voor dat we niet ook tegenkomen in het dagelijks leven: liegen, roddelen, gluren, stelen, pesten, bedriegen, beledigen, kwetsen, voordringen, verleiden, ontrouw, verraad, 'stalking', onbetrouwbaarheid, onbeschouwdheid, censuur, grove taal en machtswellust.

De aloude morele kwesties krijgen in een digitale omgeving wel een nieuwe dimensie. De specifieke karakteristieken van het internet, zoals anonimiteit, snelheid, groot bereik en het gemak van digitale manipulatie geven extra urgentie aan op zich conventionele vraagstukken. Nu is er voor internetgebruikers al een groot volume aan spelregels en geboden voorhanden, zoals de Tien Geboden van het Amerikaanse Computer Ethics Institute (zie box *"The Ten Commandments of Computer Ethics"*). Door ook nog een Universele Verklaring van Digitale Mensenrechten aan toevoegen is volstrekt overbodig. De bestaande internationale normatieve verplichtingen zijn ruimschoots voldoende. Het heeft weinig zin nieuwe afspraken te maken zolang we geen oplossing weten te vinden voor de voortdurende schending van de bestaande afspraken! De bestaande mensenrechten bieden bescherming tegen de aantasting van onze vrijheid van denken, spreken, informatie verspreiden en verzamelen, de vrijheid om te beslissen over de vertrouwelijkheid van communicatieprocessen en over het gebruik van persoonsgebonden gegevens. Ze stellen grenzen aan de mogelijke schade die communicatietechnologie en informatievoorziening kunnen toebrengen aan de fysieke, mentale en morele integriteit, en beschermen tegen allerlei vormen van ongelijke behandeling, zowel wat betreft de toegang tot en het gebruik van communicatiemiddelen als wat betreft discriminerende uitingen.

Cees J. Hamelink, emeritus hoogleraar Internat. Communicatie, Univ. Van Amsterdam

3.1 Vrijheid

De menselijke vrijheid wordt in deze omgeving op velerlei manieren bedreigd:

1. *Vrije uitwisseling van informatie*: Autoritaire staten, overheden en boswillige privépersonen hebben de neiging om informatie ten gunste van hun opvattingen en doelen te manipuleren, d.w.z. te censureren of te blokkeren. Hoewel dit een korttermijn strategie is en op den duur toch de waarheid naar boven komt drijven, wordt ze veelvuldig toegepast.

De situatie in China [5]

Wie op de Chinese zoeksite www.Google.cn "human rights in China" intypt, komt niet op de website van de bekende kritische organisatie in New York, maar op een verraderlijke, bijna gelijknamige website die echter van de Chinese overheid is.

In China wordt ook Wikipedia geblokkeerd en verschijnt "Baidu Baike" (honderden takken van kennis), een zwaar gecensureerde kloon van Wikipedia.

Niet alleen autoritaire staten, maar ook sterk hiërarchisch georganiseerde ondernemingen belemmeren de vrije uitwisseling van relevante informatie. Zij hanteren het principe "kennis is macht" en begrijpen niet dat dit een korttermijn strategie is die op

den duur averechts werkt. Goed geïnformeerd zijn is immers een voorwaarde voor innovatie, productiviteit en duurzaamheid.

2. *Privacy*: Met de informatisering van onze maatschappij groeien ook de mogelijkheden van misbruik van persoonlijke informatie door privépersonen en overheden (voor voorbeelden zie hoofdstuk 5 en kader ???). Ook het identificeren en weren van spam en ongewenste reclame kost veel tijd die onproductief is en bovendien ten koste gaat van tijd voor reflectie en bezinning.
3. *Tijd voor reflectie en bezinning*: IT kan aan de ene kant activiteiten versnellen, maar aan de andere kant lopen wij tegen de complexiteit van informatievoorzieningen aan. Het laatste betekent dat er bij niet bewust gebruik veel te veel tijd met alle mogelijke nevenactiviteiten (onnodig verfraaien van dingen, slechte gebruikersinterfaces en handleidingen, installatie van nieuwe releases, oplossen van problemen, etc.) gemoeid is. De stroomversnelling samen met oneigenlijk gebruik van tijd bewerken dat er steeds minder tijd voor persoonlijke dingen en reflectie over blijft. De mens wordt daardoor als het ware een slaaf van de machine en zijn persoonlijke vrijheid komt in het geding. Hoewel dit in de eerste plaats een persoonlijke verantwoordelijkheid is, kan ook een goed ontwerp van IT voorzieningen eraan bijdragen om deze valkuil te vermijden.

Een net zo groot probleem is het veelvoud aan informatie waarmee wij overspoeld worden en waardoor wij de bos door de bomen niet meer kunnen zien. Alleen al het selecteren van relevante informatie (bijv. het deleten van alle ongewenste mail) kost handen van tijd. Wat op de zeef blijft hangen moet meestal nog verder ingedikt worden. Uiteindelijk kost ook het verwerken van de steeds grotere hoeveelheid echt belangrijke informatie steeds meer tijd.

4. *Mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling*: IT-systemen persen mensen en organisaties vaak in een keurslijf. Het eerste probleem is dat de IT-systemen vaak te normatief zijn en te weinig mogelijkheden bieden voor een individuele werkwijze. Het tweede probleem ligt dieper. Onze maatschappij vertoont een sterke dynamiek, terwijl IT-systemen (zo als trouwens alle technologie) vanuit de visie van een bepaald tijds punt ontworpen zijn. Vaak zijn de systemen al bij oplevering verouderd en anders is het alleen een kwestie van tijd. Omdat de IT-systemen meestal hoge investeringen vergen kunnen zij – economisch gezien – niet zo maar vervangen worden en worden zo een steen aan de voet van de organisatie of persoon.

Een ander ingrijpende probleem is dat digitale informatie in principe een oneindige levensduur heeft. Opslagruimte wordt steeds groter en goedkoper en er bestaan nauwelijks wettelijke regelingen voor het wissen van persoonsgerelateerde informatie. Een uitzondering zijn de wettelijke verjaringsfristen in het strafregister, maar dit weegt niet op tegen de hoeveelheid sporen die mensen in cyberspace (internet, mobiel telefoon, etc.) na laten en die hun misschien voor de rest van hun leven achtervolgen.

Maar het echte probleem zit nog een niveau dieper. In onze geglobaliseerde wereld is verandering de enige constante. Alleen als het om mensen gaat zijn wij geneigd om ervan uit te gaan dat zijn karakter niet veranderd en in de meeste gevallen is dit in der daad het geval. Het geval dat iemand op de een of andere manier afglijdt, past ook nog in onze gedachtepatroon. Maar als iemand uit eigen inzicht plotseling een positieve verandering ondergaat loopt hij meestal tegen en omgeving aan die met onbegrip reageert en dit vaak als een dekmantel ziet om de kern – de vroegere manier van zijn - te verbergen. Alle opgeslagen informatie over vroegere gedachten en gedragingen wordt

dan al te makkelijk gebruikt om het niet willen begrijpen van de verandering te staven. Dit is in feite een uitwerking van een belangrijke eigenschap van IT, dat zij altijd het verleden weergeeft (voor een diepgaandere beschrijving van dit fenomeen, zie [7]).

3.2 Gelijkheid

1. *Transparantie van informatieverzameling*: Instellingen van de overheid of semioverheid (belastingdienst), kredietverstrekkers, Telecom aanbieders en andere verzamelen veel informatie over personen en organisaties van die de betrokkenen niets weten en waarop zij ook geen invloed hebben.
2. *Gelijke rechten en plichten voor de omgang met informatie*: Voor individuen en kleine ondernemers is het vaak moeilijk om tegen de onwil en de bureaucratie van grote organisaties of overheidsinstellingen aan te vechten, ook als zij in hun recht zijn. Menige geeft dan de strijd op omdat tijd, resources en geld ontbreken, bijv. om zijn recht via de rechtsbank af te dwingen.

3.3 Broederschap

1. *Transparantie van informatieverwerkingsmechanismen*: Moderne IT systemen en Internet zijn dermate complex dat ook IT specialisten het gebied maar heel gedeeltelijk overzien. Dit maakt communicatie, verwerking en opslag van informatie heel onoverzichtelijk, vooral voor de gewone burger. De virtualiteit en onzichtbaarheid van het IT gebeuren maakt het de problemen alleen nog groter. Mensen die verstand van IT hebben kunnen de mogelijkheden en gevaren enigszins overzien. De digibeet weet vaak niet wat hem boven het hoofd hangt, laat staan dat hij van de mogelijkheden die de moderne IT biedt gebruik kan maken om zich tegen de gevaren (bijv. m.b.t. privacy) in te dekken.
2. *Relevante producten en services*: Het ontwerp van IT-systemen, informatievoorzieningen en IT-gerelateerde producten en services gebeurt vaak vanuit abstracte ideeën die te weinig aan de werkelijkheid van alledag (de werkvloer of de klant) gerelateerd zijn.
3. *Vrije beschikbaarheid van bruikbare productinformatie*: In een vrije markt zijn aanbieders van producten en diensten in principe geïnteresseerd om alle relevante informatie aan de gebruiker ter beschikking te stellen. In de praktijk loop je tegen ingewikkelde en onleesbare handleiding aan, tegen moeilijk te doorgronden webpages en incapabele helpdesks.

De oplossing van deze problemen is niet alleen een zaak van technologie maar rust op de volgende drie pilaren (in volgorde van prioriteit):

1. Bewustzijn voor de relevante menselijke waarden, problemen en ontwerpregels. Gezonde inzicht en oordeelsvermogen staan aan de basis van iedere probleemoplossing.
2. Geschikte wettelijke kaders, d.w.z. regels die het evenwicht tussen dwang en vrijheid waarborgen.
3. IT-ondersteuning: IT kan de menselijke waarden niet afdwingen, maar wel hun implementatie bevorderen. Voorbeelden zijn zoekmachines voor het opsporen van relevante informatie (bijv. zoekmachines voor persoonlijke gegevens) en informatiefilters.

4. Ontwerpregels

De algemene regel zou moeten zijn “geen gebruik van persoonsgerelateerde informatie door derden, tenzij de eigenaar van de dit uitdrukkelijk toestaat”. In de huidige situatie zijn vele van de in het vervolg genoemde ontwerpregels natuurlijk utopie omdat de wil om dit vrijwillig te doen ontbreekt, net zo als de wettelijke kaders om misbruik tegen te gaan. Bovendien ontbreken vaak aan resources en technische kennis om misbruik op te sporen. Niettemin is het belangrijk om de streefsituatie duidelijk en helder neer te zetten.

Van de tien geboden van de computer ethiek (zie box “The Ten Commandments of Computer Ethics”) gaan alleen het 3^e en het 10^e gebod over privacy.

4.1 Vrijheid

1. *Vrije uitwisseling van informatie*: Informatie die niet vertrouwelijk is moet algemeen beschikbaar zijn.
2. *Privacy*: Geen verzamelen van persoonsgerelateerde gegevens door zoekmachines, cookies, etc., tenzij de gegevens automatisch geanonimiseerd worden of eigenaar dit uitdrukkelijk toestaat. Voor persoonsgerelateerde informatie die onder copyright valt ligt dit moeilijker omdat meerdere partijen betrokken zijn en het vaak om publieke informatie gaat, zo als boeken en krantartikelen en artikelen op internet. Hier zijn geschillencommissies en goede wetgeving vereist.

Geen werving of reclame, tenzij de ontvanger dit uitdrukkelijk toestaat.

Eigenaarschap van persoonlijke informatie: De eigenaar moet – wettelijke bepalingen daargelaten - de mogelijkheid hebben om zelf te bepalen welke informatie hij voor wie toegankelijk maakt, om onjuiste informatie te corrigeren en niet wettelijk vereiste informatie (bijv. log's en statistieken) te wissen.

3. *Tijd voor reflectie en bezinning*: Informatie wordt alleen op uitdrukkelijk verzoek toegestuurd (information on demand). Daarvoor is het wel nodig dat men goed en eenvoudig na kan gaan welke informatie waar beschikbaar is (directories, startpaginas, etc.).

Goede informatiefilters die zich op de persoonlijke behoeften van de gebruiker aan laten passen.

4. *Mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling*: Goede – liefst wettelijke - regelen voor het wissen van persoonsgerelateerde informatie die niet onder eigen beheer valt.

4.2 Gelijkheid

1. *Transparantie van informatieverzameling*: Personen en instellingen moeten verplicht zijn betrokkene in te lichten als zij persoons- of bedrijfsgerelateerde informatie verzamelen, voor welke doelen dan ook. Welke gegevens worden verzameld, voor welke doeleinden, hoe lang worden ze bewaard, etc?
2. *Gelijke rechten en plichten voor de omgang met informatie*: Soepele en transparante procedures voor de omgang met persoons- of bedrijfsgerelateerde informatie en het rechtzetten van fouten. Deze procedures moeten voor iedereen gelden, ongeacht de hiërarchie-, rechts- of machtsverhoudingen.

4.3 Broederschap

4. *Transparantie van informatieverwerkingsmechanismen*: De mensen die met een IT-systeem werken moeten in staat gesteld worden om het systeem en hun rol in het omvattende mens-machine systeem te doorzien

5. *Relevante producten en services*: IT-systemen, informatievoorzieningen en IT-gerelateerde producten en services moeten aan echte behoeften van de doelgroep voldoen.
6. *Vrije beschikbaarheid van bruikbare productinformatie*: Klantgerichte en heldere informatie over producten en services. Informatie moet altijd op de beoogde doelgroep toegesneden zijn. Hierbij horen een hoge beschikbaarheid (de systemen moeten niet te vaak uitvallen), het makkelijk kunnen vinden van relevante informatie en de bruikbaarheid van informatie. In feite zijn dit criteria voor “de menselijke maat” van informatie [6].

5. Privacy

Privacy was een is een belangrijk mensenrecht. Met de opkomst van internet en mobiele telefonie is de privésfeer drastisch veranderd. Vrijwel iedereen laat tegenwoordig digitale sporen na. Welke sites je bezoekt, welke termen je bij Google intikt, wie en wat je mailt, met wie je van waaruit hoe lang belt - al deze informatie wordt opgeslagen en bewaard. Ook is liet aan de hand van de gsm erg makkelijk om te bepalen waar mensen zijn en hoe ze zich verplaatsen.

Privacy is nauw gerelateerd aan menselijke vrijheid.

Van de tien geboden van de computer ethiek (zie box “The Ten Commandments of Computer Ethics”) gaan alleen het 3^e en het 10^e gebod over privacy.

<zie ook [8]>

Anekdoten over privacy in Nederland (5)

Overheden hebben steeds meer interesse in liet doen en laten van mensen. In het kader van de bestrijding van terrorisme en internationale misdaad zijn er de afgelopen jaren in de Europese Unie en de Verenigde Staten wetten aangenomen die het voor inlichtingendiensten en politie en justitie eenvoudiger maakt digitale gegevens op te vragen. Zo voerde Nederland in 1998 de Telecommunicatiewet in, die Internetproviders verplicht alle systemen aftapbaar te maken. Op verzoek van politie en justitie moeten providers het internetverkeer (mails, websitebezoek, liet uitwisselen van bestanden) van een verdachte onderscheppen en kopiëren. Hoe vaak de overheid in Nederland het internetverkeer van een verdachte laat aftappen is onbekend. Het is zelfs geheime informatie. XS4ALL-directeur Simon Hania kreeg onlangs te horen dat hij zich niet over het aantal taps mag uitlaten. Doet hij dat wel, clan kan hij veroordeeld worden vanwege het schenden van staatsgeheimen. Hania neemt de bedreiging serieus en laat zich in het openbaar niet uit over liet aantal tapverzoeken dat de provider krijgt. XS4ALL pakt liet diplomatieker aan. De provider pleitte in een brief aan de Tweede Kamer voor meer controle en transparantie bij het aftappen van telecommunicatie. XS4ALL wil dat de overheid cijfers over het aantal internettaps openbaar maakt en verantwoording aflegt over liet nut en de noodzaak van aftappen. 'Aftappen betekent immers een grote inbreuk op de privacy van burgers', aldus de provider.

In de brief aan de Tweede Kamer: 'Internet- en telefonieaanbieders in Nederland krijgen veel opdrachten tot aftappen waarin fouten zitten. Fouten kunnen voortkomen uit slordigheid, onleesbare faxen, interpretatiefouten en een gebrek aan technische kennis. Hierdoor worden soms de verkeerde personen afgetapt, bijvoorbeeld het slachtoffer in plaats van de dader. Ook stuurt justitie opdrachten die mogelijk onrechtmatig zijn naar de aanbieders.'

Wat er gebeurt met de tapgegevens is niet duidelijk. Er bestaan geen regels voor inlichtingendiensten en politie en justitie die bepalen dat afgetapte gegevens van verdachten na een zekere termijn (bijvoorbeeld 18 maanden) vernietigd moeten worden.

Ook volgens burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom (BoF) worden er veel fouten gemaakt bij het in beslag nemen van internet-gegevens. Zo vorderde de politie in het onderzoek naar de moord op de Nijmeegse activist Louis Sévèke tienduizenden IP-adressen van bezoekers van de site bij de hostingprovider van de site louisseveke.nl. Volgens BoF was deze vordering onrechtmatig omdat justitie een onjuist wetsartikel heeft gebruikt om de gegevens op te vragen. 'Onrechtmatig en bijzonder bedreigend voor de informatievrijheid in Nederland', noemde BoF de gang van zaken. Volgens BoF gooide de politie onterecht een sleepnet uit naar alle bezoekers van de site over de vermoorde Sévèke. BoF: 'Daardoor ontstaat er een zweem van verdenking die louter is ⁹ebaseerd op het bezoeken van een website.'

Overigens is er wel een nieuwe Nederlandse wet die het mogelijk maakt ook zonder dat er een concrete verdachte is grote hoeveelheden gegevens op te vragen. Deze Wet Vorderen Gegevens, die op 1 januari 2006 in werking trad, geeft politie en justitie meer bevoegdheden om persoonsgegevens op te vragen bij maatschappelijke instellingen en bedrijven. De federatie van bibliotheken, de Fobid, maakt zich vanwege de vaagheid grote zorgen over deze wet. De Fobid vreest dat er een 'moreel politietoezicht' op het lees-, luister- en kijkgedrag van burgers komt. 'Bibliotheken zijn niet overtuigd door sussende geluiden dat in Nederland de opsporingsactiviteiten onder toezicht staan van de officier van justitie en/of de rechter. Dat is geen garantie tegen een (te) ruime uitoefening van de in het wetsvoorstel neergelegde bevoegdheden', aldus de Fobid.

De Fobid is bang dat door de nieuwe wet mensen ten onrechte in een slecht daglicht gesteld worden op grond van hun lees- en leengedrag. 'Studenten Culturele Studies, Middenoosten Studies, Sociale Wetenschappen en Geschiedenis kunnen een in de ogen van de opsporingsinstanties ongezonde belangstelling aan de dag leggen voor theologische, filosofische, ideologische of dissidente publicaties. Zij kunnen daardoor gemakkelijk doelwit worden van misplaatste en ongerechtvaardigde belangstelling van opsporingsinstanties, terwijl het om legitieme studieobjecten gaat. Bovendien is het juist de taak van bibliotheken bij universiteiten en hogescholen om ook afwijkende meningen en afkeurenswaardige opvattingen in geschrifte te documenteren en voor studie ter beschikking te stellen.'

Op de bijeenkomst over vrijheid van meningsuiting op internet die Hivos begin juni in Amsterdam hield, uitte een Nederlandse bezoeker een soortgelijke angst: 'Gegevens worden langer bewaard, meer gegevens worden opgeslagen, meer mensen kunnen erbij. Nu al kan een boswachter mijn internetgegevens opvragen. Alle opsporingsbevoegde ambtenaren kunnen namelijk zonder tussenkomst van de rechter naam, adres en woonplaats van een internetadres opvragen. Slordigheidje in de wet. Nederlanders denken misschien: die jongen is paranoïde, maar als je het verplaatst naar een minder aangenaam regime zegt iedereen, natuurlijk, dat mogen ze niet, dat moeten we niet toelaten.'

6. Conclusie

Literatuur:

- [1] Computer Ethics Institute, <http://cpsr.org/issues/ethics/cei/>
- [2] Dieter Brüll, De sociale impuls van de Antroposofie, Christofoor, 1985.
- [3] Rudolf Steiner, De kernpunten van het sociale vraagstuk, Vrij Geestesleven, 2004.
- [4] Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Privacy>
- [5] Amnesty International, Tijdschrift “Wordt vervolgt”, nummer 7/8 juli/augustus 2006, pagina 24 – 26.
- [6] Dieter K. Hammer, Effectief omgaan met informatie, ???
- [7] Dieter K. Hammer, Het evenwicht tussen mens en IT, ???
- [8] Bart Jacobs, [De Menselijke Maat in ICT](#), 2007, vrij online boek.